

LITERATÚRA

Frajman, B., Heidari, N., Oxelman, B.: Phylogenetic relationships of *Atocion* and *Viscaria* (*Sileneae*, *Caryophyllaceae*) inferred from chloroplast, nuclear ribosomal, and low-copy gene DNA sequences. *Taxon* 58: 811–824, 2009.

25. Eudianthe (Rchb.) Rchb.**Kúkoliienka**

(Spracoval P. MEREĎA jun.)

Eudianthe (Rchb.) Rchb. *Deut. Bot. Herb.-Buch*, p. 206, 1841.

Bas.: *Lychnis* [unranked] *Eudinathe* Rchb. *Fl. Germ. Exscurs.*, p. 824, 1832.

Syn.: *Silene* sect. *Eudianthe* (Rchb.) A. Braun 1843. – *S.* subsect. *Eudianthe* (Rchb.) Chowdhuri 1957.

Na základe molekulárnych štúdií bol rod nedávno (znovu)vyčlenený z rodu *Silene*. Patria sem len dva druhy, rozšírené v západnom a strednom Mediteráne: *Eudianthe coeli-rosa* (L.) Endl. (typový druh) a *E. laeta* (Aiton) Rchb. ex Willk., ktoré boli v rámci rodu *Silene* dosiaľ začleňované do samostatnej sekcie *Silene* sect. *Eudianthe*. Jeho postavenie v rámci tribusu *Sileneae* nie je vyjasnené. Evolučne je príbuznejší s rodmi *Petrocoptis* A. Braun ex Endl., *Viscaria* Bernh., *Atocion* Adans. a *Heliosperma* (Rchb.) Rchb., než s rodmi *Silene* L. a *Lychnis* L. Charakteristickými znakmi rodu sú napr. absencia odenia, prítomnosť 5 čneliek, 5-puzdrová tobolka pukajúca 10-zubmi (tieto znaky môžeme nájsť aj pri niektorých zástupcoch rodu *Silene*, nie však v takejto kombinácii). Osobitné morfológické znaky, typické len pre daný rod, chýbajú.

Na Slovensku sa vyskytuje jediný druh.

Základné chromozómové číslo: $x = 12$.

1. *Eudianthe coeli-rosa* (L.) Endl.**Kúkoliienka nebovoružová**

Ic.: Tab. 26, fig. 2, p. 421

Eudianthe coeli-rosa (L.) Endl. *Cat. Horti Vindob.* 2, p. 342, 1842 [dt. 1843; issued 1842].

Bas.: *Agrostemma coeli-rosa* L. *Sp. Pl.* ed. 1, p. 436, 1753.

Syn.: *Lychnis coeli-rosa* (L.) Desr. 1792 – *Silene coeli-rosa* (L.) Godr. 1847.

Jednoročná, holá, gynodioická bylina. Z koreňa vyrastá 1, zriedka viacero (2–4) bylí. Byľ priama, oblá, v hornej časti alebo od bázy rozkonárená, 20–60 cm vysoká, holá, hladká, nelepavá. Listy krížmo protistojné, sediace, celistvookrajové, na okraji hladké alebo riedko papilkaté (papilky úzko kužeľovité), holé, čepeľ na ploche bradavičnatá; dolné listy v čase kvitnutia suché; dolné a stredné listy čiarkovité, 60–100×3–10 mm veľké, smerom k vrcholu byľ sa postupne zmenšujúce. Súkvetie riedka vidlica, z protistojných konárov súkvetia spravidla jeden alebo obidva redukované až celkom chýbajú. Kvety spravidla obojpohlavné, 5-početné, stopkaté, vzpriamené; kvetné stopky pomerne dlhé, 2–4-krát dlhšie ako kalich. Kalich kyjačikovitý, na báze zbiehavý do kvetnej stopky až nezreteľne utáť, 5-zubý, 15–28 mm dlhý, holý, 10-žilový; žily výrazne vyčnievajúce, rovnobežné, bez priečných anastomóz, pletivo kalicha medzi žilami výrazne priečne zvlnené; zuby úzko až uzučko trojuholníkovité, na vrchole ostro končisté, 5–7 mm dlhé, so širokým belavým lemom. Korunné lupienky členené na nechťik a lupeň; lupeň obrátene vajcovitý, na vrchole laločnatý, 8–16 mm dlhý, ružový alebo rôzne sfarbený; pakoruna tvorená 2 ca 3 mm dlhými, úzko až uzučko trojuholníkovitými, na vrchole ostro končistými výrastkami na každom lupeni. Tyčínik 10. Semenník na vrchole s 5 niťovitými, holými čnelkami, s bliznami na ich vnútornej strane. Tobolky 10-zubé, členené na dolnú sterilnú časť – karpofor a hornú plodnú časť; karpofor (5–)7–12 mm dlhý, holý; plodná časť vajcovitá, čiastočne 5-puzdrová, 9–12 mm dlhá, ± rovnako dlhá ako karpofor. Semená v obryse okrúhlasto obličkovité, 0,6–1 mm dlhé, na chrbtovej strane ploché; osemenie hnedé, na chrbtovej strane s nízkou kužeľovitými, tupými papilkami; okraj pokožkových buniek osemenia laločnatý.

Chromozómy. $2n = 24$ (extra fines).

Variabilita. Kvety záhradných kultivarov sú v rôznych farebných odtieňoch: ružovo sfarbené (pôvodné sfarbenie) alebo dvojfarebné – modré s tmavším stredom ('Blue Angel'), bledoružové s purpurovým stredom ('Oculata'), jasnoružové s tmavším stredom ('Rose Angel'), alebo sú na celej ploche lupeňa biele ('Candida'), purpurové ('Kermesina') a i.

Poznámka. Druh morfológicky podobný na druhy rodu *Agrostemma* L., od ktorých sa odlišuje napr.: absenciou odenia, kališnými zubmi výrazne kratšími ako rúrka kalicha, absenciou farebných žíl na lupeňoch, prítomnosťou pakoruny a tobolkami pukajúcimi 10 zubmi. Druhý zástupca rodu *E. laeta* (Aiton) Rchb. ex Willk. 1853 sa od *E. coeli-rosa* odlišuje drobnejšími kvetmi a plodmi (kalich je len 7–10,5 mm dlhý a karpofor 1–2 mm dlhý). Druh *E. coeli-rosa* sa od ostatných našich zástupcov tribusu *Sileneae* ľahko odlišuje charakteristickým priečnym zvlnením pletiva kalicha medzi pozdĺžnymi žilami.

Biológia, pôvod. Kvitnutie máj–júl. Druh pôvodný v západnom a strednom Mediteráne (v južnom Španielsku, na Korzike, v Sardínii, strednom a južnom Taliansku, na Sicílii). Na našom území (aj v iných krajinách) sa pestuje ako letnička, ktorá môže prechodne splnievať (ergasiofygot).

Hoci sa druh dosiaľ zo Slovenska neuvádzal, doklady o jeho pestovaní sa našli v Štiavnických vrchoch na lokalite Svätý Anton, „Panská záhrada“ (Kmeť 1887 BRA) aj na bližšie neurčenej lokalite (pochádzajúcej pravdepodobne z Bratislavy), uvedenej ako „Japonský trávnik, pestované“ (Ptačovský 1937, 1941 SAV); ďalší doklad je z Bratislavy, časť Devínska Nová Ves (Mergl 1901 SAV), ale bez uvedenia informácie o splnení alebo pestovaní.

Úžitkovosť. Okrasná letnička.

LITERATÚRA

- Oxelman, B., Lidén, M., Rabeler, R. K., Popp, M.: A revised generic classification of the tribe *Sileneae* (*Caryophyllaceae*). *Nordic J. Bot.* 20: 743–748, 2001 [corrected version].
- Talavera, S.: 29. *Silene* L. In: Castroviejo, S., Lainz, M., López González, G., Montserrat, P., Muñoz Garmendia, F., Paiva, J., Villar, L. (eds.), *Flora Iberica* 2. Real Jardín Botánico, C.S.I.C., Madrid, p. 313–406, 1990.

26. *Heliosperma* (Rchb.) Rchb.

Ježosemä

(Spracovali B. ŠINGLIAROVÁ, P. MRÁZ)

Heliosperma (Rchb.) Rchb. *Deut. Bot. Herb.-Buch*, p. 206, 1841, nom. cons.

Bas.: *Silene* [unranked] *Heliosperma* Rchb. *Fl. Germ. Excurs.*, p. 817, 1832.

Syn.: *Ixoca* Raf. 1840, nom. rej. – *Silene* p. p.

Najdôležitejším diagnostickým znakom rodu sú okrúhlasté semená s hustými radmi dlhých (3–12-krát dlhších ako širokých) papiliek na chrbtovej strane, dosahujúcich 1/3–1/2 priemeru bezpapilkatej časti semena. Rod bol až donedávna často zaradovaný do široko chápaného rodu *Silene*. Recentné molekulárne štúdie však potvrdili monofyletické postavenie rodu *Heliosperma* a jeho jednoznačné odčlenenie z rodu *Silene*. Rod podľa rôznych autorov zahŕňa ca 4–16 druhov rastúcich v pohoriach strednej a južnej Európy, z ktorých väčšina sú lokálne endemity balkánskeho polostrova, jedine druh *H. pusillum* má väčší areál. Zástupcovia rodu osídľujú prevažne vlhké otvorené biotopy na báziickom podklade.

Základné chromozómové číslo: $x = 12$.